

Radosław Olszewski

Uniwersytet Łódzki

ORCID: 0000-0001-8119-1635

rolszewski@wpia.uni.lodz.pl

Cofnięcie aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego w procesie karnym

Cofnięcie aktu oskarżenia zostało wprowadzone do Kodeksu postępowania karnego (dalej jako k.p.k.) w ramach tzw. wielkiej reformy postępowania karnego, zakładającej rozwinięcie idei kontradyktoryjności postępowania karnego, która w istocie dotyczyła przede wszystkim jurysdykcyjnego stadium procesu. Instytucja ta, ujęta w art. 14 § 2 k.p.k.¹ w postaci obowiązującej od 1 lipca 2015 r., zastąpiła odstąpienie oskarżyciela publicznego od oskarżenia, co jednak nie było wiążące dla sądu. Nowe rozwiązanie wyłączające sąd wzmocniło – w porównaniu z obowiązującą wcześniej regulacją – pozycję prokuratora występującego w charakterze oskarżyciela publicznego. W tekście zostaną przedstawione poglądy dotyczące tej konstrukcji prawnej oraz wyrażona opinia na temat jej znaczenia dla procesowej sytuacji oskarżonego, pokrzywdzonego i prokuratora. Zostanie również dokonana jej krytyczna ocena w świetle rozwiązań przyjętych w k.p.k. i ustawie o prokuraturze.

Postępowanie karne w stadium jurysdykcyjnym może być prowadzone na podstawie skargi uprawnionego oskarżyciela. Statuujący to art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. stanowi tzw. względną przesłankę procesową, co oznacza, wobec umorzenia postępowania karnego na tej podstawie, niedopuszczalność ponownego procedowania o ten sam czyn przeciwko temu samemu oskarżonemu jedynie przy niezmienionym układzie procesowym. Gdy sytuacja zmienia się i wobec tej samej osoby zostanie wniesiona skarga uprawnionego oskarżyciela, postępowanie staje się dopuszczalne². Przepis ten powinien być odczytywany łącznie z art. 14 k.p.k., określającym zasadę skargowości i reguły rządzące różnymi układami procesowymi, które mogą pojawić w związku z jej

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 534 ze zm.).

² Zob. np. A. Sakowicz, [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 121–122 i wskazana tam literatura.

ukształtowaniem. Jego konstrukcja uległa zasadniczej zmianie w 2015 r. w związku z wejściem w życie wielkiej nowelizacji z 27 września 2013 r.³ W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że kontradiktoryjność zakłada, większą niż w przyjętym pierwotnie stanie prawnym, „swobodę stron w zakresie podejmowania decyzji o zakresie ich uczestniczenia w procesie (co dotyczy innych stron niż oskarżyciel) oraz w szerszym zakresie dysponowanie przedmiotem procesu (co dotyczy oskarżyciela). Z tego powodu konieczne okazało się zaproponowanie nowego brzmienia proj. art. 14 § 2 k.p.k. i ukonstytuowanie możliwości cofnięcia przez oskarżyciela publicznego aktu oskarżenia do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej (a więc nie będzie już dopuszczalne po uchyleniu wyroku i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania). Takie cofnięcie aktu oskarżenia będzie czymś zupełnie innym niż przewidziane obecnie w art. 14 § 2 k.p.k. odstąpienie od oskarżenia. Cofnięcie aktu oskarżenia oznaczało będzie konieczność umorzenia postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k., z uwagi na brak skargi uprawnionego oskarżyciela”⁴.

Pozostawiając wówczas niezmienny art. 14 § 1, w § 2 przyjęto zatem rozwiązanie, zgodnie z którym oskarżyciel publiczny może cofnąć akt oskarżenia do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej⁵. Do chwili wejścia w życie tej nowelizacji funkcjonowała regulacja zakładająca odstąpienie od oskarżenia przez oskarżyciela publicznego, co jednak nie było wiążące dla sądu. W literaturze formułowano wobec tego rozwiązania różne sposoby interpretacji, przyjmując m.in., że był to wyjątek od zasady skargowości albo uznawano je za sprzeczne z tą zasadą, uznając wręcz za przejaw inkwizycyjności⁶. Konstrukcja ta korespondowała z art. 32 ust. 2 obowiązującej wówczas ustawy o prokuraturze⁷, zakładającej takie odstąpienie w sytuacji, gdy wyniki postępowania sądowego nie potwierdzały zarzutów oskarżenia. Obecnie wskazuje się, że obowiązujące od 1 lipca 2015 r. rozwiązanie stanowi

³ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. (Dz.U. z 2013 r., poz. 1247) oraz ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 396).

⁴ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks karny i niektórych innych ustaw, Sejm VII kadencji, druk sejmowy nr 870. Zob. też np. T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014, s. 670.

⁵ Aczkolwiek ustawodawca odwrócił skutki reformy ustawą z 11 marca 2016 r. – ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 437), która weszła w życie 15 kwietnia 2016 r., to w zakresie art. 14 § 2 k.p.k. pozostawił konstrukcję przyjętą nowelizacją wrześniową, zob. np. A. Sakowicz, [w:] A. Sakowicz (red.), op. cit., s. 96.

⁶ Poglądy te zostały przedstawione i omówione przez E. Kruk, *Skarga oskarżycielska jako przejaw realizacji prawa do oskarżania uprawnionego oskarżyciela w polskim procesie karnym*, Lublin 2016, s. 248–253.

⁷ Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (t.j. Dz.U. z 2011 r., Nr 270, poz. 1599 ze zm.).

wzmocnienie zasady skargowości, jako że z chwilą wniesienia aktu oskarżenia oskarżyciel publiczny nie traci całkowitego władztwa nad skargą. Z drugiej strony decyzja o cofnięciu została pozostawiona uznaniu oskarżyciela publicznego, wobec czego nie podlega ona kontroli sądu. W związku z powyższym wprowadzenie tej konstrukcji może też być postrzegane jako wyjątek od zasady legalizmu na rzecz oportunistów⁸. Złożenie oświadczenia woli o cofnięciu aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego nie podlega kontroli sądu z punktu widzenia przesłanek tej decyzji, jako że ustawodawca nie przewidział okoliczności warunkujących jego złożenie. Odrębne ujęcie tych kwestii w ustawie o prokuraturze nie wpływa na możliwość dokonywania ustaleń przez sąd w przedmiocie zasadności lub bezzasadności cofnięcia aktu oskarżenia, gdyż wskazany akt prawny nie może uzupełniać kodeksowych przesłanek materialnych⁹.

Nowa formuła art. 14 § 2 k.p.k. tworzy szczególną sytuację dla oskarżonego, zwłaszcza w perspektywie realizacji jego prawa do obrony, ale także dla pokrzywdzonego jako uczestnika mogącego wpływać na przebieg jurysdykcyjnego stadium procesu karnego. Sąd Najwyższy wskazuje przy tym, odnosząc się do poglądu wyrażonego w literaturze, „że samo oświadczenie prokuratora o cofnięciu aktu oskarżenia, z uwagi na unormowania dotyczące możliwości działania oskarżycieli posiłkowych oraz pokrzywdzonego, nie powoduje automatycznie powstania negatywnej przesłanki procesowej w postaci braku skargi uprawnionego oskarżyciela, a stanowi jedynie zrzeczenie się jego prawa do oskarżania”¹⁰. Cofnięcie aktu oskarżenia przed rozpoczęciem przewodu sądowego jest niezależne od oskarżonego, co oznacza, że w konsekwencji jego wydania sąd postanawia o umorzeniu postępowania. W toku przewodu sądowego przed sądem pierwszej instancji cofnięcie aktu oskarżenia dopuszczalne jest natomiast jedynie za zgodą oskarżonego. Konstrukcja art. 14 § 2 k.p.k. w zakresie konsekwencji jej stosowania podobna jest zatem do przyjętej już od początku obowiązywania Kodeksu postępowania karnego z 6 czerwca 1997 r. możliwości odstąpienia od oskarżenia przez oskarżyciela prywatnego. Przepis art. 496 § 1 i 2 k.p.k. zakłada bowiem, że autonomiczne odstąpienie dopusz-

⁸ Zob. np. M. Błoński i B. Najman, *Umorzenie postępowania wskutek cofnięcia aktu oskarżenia*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2014, nr 94, s. 38; D. Świecki, *Cofnięcie aktu oskarżenia przez oskarżyciela w postępowaniu karnym skarbowym*, [w:] T. Grzegorzczak, R. Olszewski (red.), *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015–2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, Warszawa 2017, s. 461–462; J. Zagrodnik, [w:] J. Zagrodnik (red.), *Proces karny*, Warszawa 2019, s. 232–233 i literatura wskazana w tych publikacjach.

⁹ M. Kurowski, *Rezygnacja z oskarżenia w toku postępowania sądowego w polskim procesie karnym*, Warszawa 2019, s. 59 i wskazana tam literatura.

¹⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z 9 lipca 2020 r., sygn. akt IV KK 259/20, Lex nr 3153466. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu przytoczył stanowisko przedstawione przez M. Kurowskiego, op. cit., 58–59.

czalne jest przed rozpoczęciem przewodu sądowego, natomiast później już tylko za zgodą oskarżonego¹¹.

Ponowne wniesienie aktu oskarżenia przeciwko tej samej osobie o ten sam czyn jest niedopuszczalne¹². Należy ponadto wskazać, że uprawnienie oskarżyciela publicznego wygasa po zamknięciu przewodu sądowego, który to stan może ulec swoistemu odnowieniu w wypadku wznowienia przewodu sądowego na podstawie art. 409 k.p.k. W takiej sytuacji skuteczność cofnięcia aktu oskarżenia uzależniona jest, na zasadach ogólnych, od udzielenia zgody przez oskarżonego¹³. Ewa Kruk wskazuje, że ujęty w art. 14 § 2 zd. trzecie k.p.k. zakaz ponownego wniesienia aktu oskarżenia przeciwko temu samemu oskarżonemu o ten sam czyn objęty cofniętym aktem oskarżenia należy traktować jako przejaw nieodwoływalności oświadczenia oskarżyciela publicznego o cofnięciu aktu oskarżenia. Autorka wskazuje przy tym, że regulację tę należy postrzegać w ten sposób, że nieodwoływalność pojawia się w istocie jako wynik postanowienia o umorzeniu postępowania, wydanego na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k., co interpretuje jako możliwość odwołania oświadczenia o cofnięciu do czasu wydania tego postanowienia¹⁴. Należy zwrócić przy tym uwagę na to, że w sytuacji, o której mowa w art. 14 § 2 k.p.k., gdy oskarżony sprzeciwia się cofnięciu aktu oskarżenia, postępowanie co prawda jest kontynuowane, ale nie może ono wówczas zostać uznane za w pełni kontradyktoryjne. Wynika to z faktu, że oskarżyciel publiczny pozostaje w procesie, choć jego rola nie została ustalona na płaszczyźnie normatywnej. Za właściwy należy uznać pogląd, że pozostaje on wówczas w tej roli, a nie działa jako rzecznik interesu społecznego¹⁵.

Stanisław Waltoś i Piotr Hofmański wskazują, że cofnięcie aktu oskarżenia powoduje konieczność umorzenia postępowania ze względu na brak skargi uprawnionego oskarżyciela, dochodzi zatem wówczas do stanu równego powadze rzeczy osądzonej, ma więc miejsce reguła *ne bis in idem*. Zdaniem autorów stanowi to swoisty ewenement legislacyjny, gdyż oskarżyciel publiczny ma całkowitą dowolność w podejmowaniu decyzji o cofnięciu aktu oskarżenia i nie musi się z tego nikomu, poza przełożonymi, tłumaczyć, a ponadto

¹¹ Zob. np. R. Olszewski, *Z problematyki zasady skargowości i unormowań dotyczących funkcjonowania prokuratury*, [w:] M. Rogacka-Rzewnicka, H. Gajewska-Kraczkowska (red.), *Istota i zasady procesu karnego. 25 lat później. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Murzynowskiego*, Warszawa 2020, s. 281.

¹² Zob. np. D. Gruszecka, [w:] J. Skorupka, D. Gruszecka, K. Kremens, K. Nowicki, J. Skorupka, *Proces karny*, Warszawa 2018, s. 151.

¹³ Zob. np. D. Świecki, op. cit., s. 464; E. Kruk, op. cit., s. 255–256.

¹⁴ E. Kruk, op. cit., s. 262.

¹⁵ M. Kurowski, *Wpływ zmian w zakresie prawa dysponowania skargą przez oskarżyciela publicznego na wybrane zasady procesowe*, [w:] M. Rogacka-Rzewnicka, H. Gajewska-Kraczkowska (red.), op. cit., s. 206.

cofnięcie jest nieodwoływalne, wobec czego jego błędne dokonanie nie podlega żadnym korekturom¹⁶.

Konstrukcja występująca obecnie w art. 14 § 2 k.p.k. pozwala oskarżonemu na realny wpływ na rozstrzygnięcia w przedmiocie procesu i realizowanie prawa do obrony¹⁷. Brak jego akceptacji umorzenia postępowania sądowego w wypadku cofnięcia skargi już po rozpoczęciu przewodu sądowego może być bowiem motywowany chęcią doprowadzenia do wydania wyroku uniewinniającego¹⁸. Oczywiście wiąże się to z ryzykiem co do treści przyszłego rozstrzygnięcia, ale za prawidłowe należy uznać rozwiązanie przyjęte w tym zakresie przez ustawodawcę, że ocena i gotowość do podjęcia tego ryzyka powinna należeć do oskarżonego. Za niewłaściwe należałoby uznać taki sposób procedowania, który automatycznie prowadziłby do umorzenia postępowania w następstwie decyzji procesowej oskarżyciela publicznego, wydanej na podstawie art. 14 § 2 k.p.k. Oskarżony ma bowiem prawo do wyroku uniewinniającego, co należy traktować, również w omawianym aspekcie, jako istotny element prawa do obrony. Można tu sięgnąć również po argument odwołujący się do rzetelności procesu w ujęciu proceduralnym, rozumianej jako tworzenie uczestnikowi warunków do dbałości o swoją sytuację procesową i podejmowanie działań dotyczących przedmiotu procesu. W kontekście interesów oskarżonego należy ponadto zwrócić uwagę na to, że wyrok umarzający ma zupełnie inne znaczenie społeczne niż uniewinniający. Oczywiście orzeczenie uniewinniające nie zawsze spełnia wymogi zasady prawdy materialnej, jako że ze względu na obowiązywanie zasad domniemania niewinności i *in dubio pro reo* może on być wydany również wówczas, gdy nie uda się obalić domniemania niewinności. Widoczne jest to wyraźnie w treści art. 425 § 2 zd. trzecie k.p.k., przyjmującego dopuszczalność zaskarżenia samego uzasadnienia orzeczenia. Patrząc zatem z pozycji oskarżonego, legitymowanie się wyrokiem uniewinniającym będzie miało inny społeczny charakter, niż będące skutkiem cofnięcia przez oskarżyciela publicznego aktu oskarżenia postanowienie o umorzeniu postępowania, którego treść w ogóle nie odnosi się do przedmiotu procesu karnego i ma charakter formalny.

Warto w tym miejscu wskazać, że w ustawie regulującej działanie prokuratury nie określono podstaw cofania skargi¹⁹. Obowiązujące aktualnie prawo

¹⁶ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020, s. 307.

¹⁷ M. Błoński i B. Najman wskazują na dopuszczalność wyrażenia przez oskarżonego zgody w formie pisemnej, a ponadto zasadnie podkreślają, że zgody nie może wyrazić, zamiast oskarżonego, obrońca, który może natomiast przekazać oświadczenie podpisane przez oskarżonego, wyrażające stanowisko odnośnie do cofnięcia aktu oskarżenia – M. Błoński, B. Najman, op. cit., s. 40.

¹⁸ Zob. np. J. Skorupka, [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 63.

¹⁹ Podobnie jak w czasie obowiązywania ustawy o prokuraturze z 1985 r., M. Błoński i B. Najman wskazywali wówczas – i należy uznać te uwagi za nadal aktualne – że zabezpieczeniem przed dowolnymi decyzjami prokuratora o cofnięciu skargi jest ewentualna odpowiedzialność

o prokuraturze²⁰ przyjmuje w art. 64 § 2, że w razie gdy wyniki postępowania sądowego nie potwierdzają zarzutów oskarżenia, prokurator może cofnąć akt oskarżenia, informując o tym prokuratora bezpośrednio przełożonego. Ustawodawca pozostawił więc oskarżycielowi publicznemu swobodę, nie wskazując nawet przykładowo, jakie okoliczności powinny stać się podstawą jego decyzji²¹. Należy tu ponadto zwrócić uwagę na niespójność art. 64 § 2 k.p.k. z art. 14 § 2 k.p.k. w odniesieniu do możliwości cofnięcia aktu oskarżenia, bez zgody oskarżonego, przed rozpoczęciem przewodu sądowego na pierwszej rozprawie, a zatem w sytuacji, gdy trudno ocenić wyniki postępowania sądowego, jako że jeszcze nie rozpoczęło się postępowanie dowodowe²². Wątpliwości potęguje dodatkowo fakt, że po kilku latach od rozłączenia w 2009 r. funkcji Prokuratora Generalnego i Ministra Sprawiedliwości, w 2016 r. nastąpiło ponowne ich połączenie²³. W takim układzie, gdy na czele prokuratury stoi polityk, szczególnie istotne jest, żeby działania podejmowane przez podległych mu prokuratorów nie miały charakteru kończącego postępowanie i pozwalały oskarżonemu na decydowanie o ewentualnym kontynuowaniu postępowania, które ma zostać zakończone wydaniem merytorycznego wyroku. Są to okoliczności, które również należy mieć na uwadze w perspektywie wpływu decyzji oskarżyciela publicznego na sytuację oskarżonego, zarówno w ujęciu normatywnym, w aspekcie naczelnych zasad procesowych, jak i konkretnym, odnoszącym się do interesów oskarżonego. Założenia, kształt i konsekwencje wprowadzenia naczelnych zasad procesowych mają, rzecz jasna, uniwersalny i modelowy charakter, jednak ich realizacja *in concreto* musi być postrzegana przez pryzmat zmieniającej się rzeczywistości normatywnej i sytuacji faktycznej w sprawie.

Innym aspektem regulacji zakładającej dopuszczalność cofnięcia przez oskarżyciela publicznego aktu oskarżenia jest wpływ tej czynności na interesy pokrzywdzonego, zarówno występującego do tego momentu jako quasi-strona, jak i oskarżyciel posiłkowy. Rozwiązanie przyjęte w art. 54 § 2 zd. pierwsze k.p.k. zakłada, że cofnięcie nie pozbawia uprawnień tego uczestnika postępowania²⁴. Już w ramach prac Komisji Kodyfikacyjnej przygotowującej

dyscyplinarna, a nawet karna, na podstawie art. 231 k.k., a także, że decyzja ta może być oceniana przez przełożonych przez pryzmat sprawności procesowej prokuratora w danej sprawie (choć w art. 32 ust. 2 ówczesnej ustawy nie był ujęty obowiązek poinformowania bezpośrednio przełożonego o cofnięciu skargi, uwaga R.O.) – M. Błoński, B. Najman, [w:] op. cit., s. 39.

²⁰ Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 66 ze zm.).

²¹ Zob. np. A. Sakowicz, [w:] A. Sakowicz (red.), op. cit., s. 95–96. Przesłanek decyzji prokuratora nie ma również w Kodeksie postępowania karnego, na co zwraca uwagę C. Kulesza, *Zasada skargowości*, [w:] P. Wiliński (red.), *Zasady procesu karnego*, seria: System Prawa Karnego Procesowego, t. 3, cz. 1, Warszawa 2014, s. 622.

²² A. Herzog, *Bezstronność prokuratora – uwagi na marginesie artykułu K. Zgryzka*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 11, s. 69-70.

²³ Zob. szerzej R. Olszewski, op. cit., s. 282–284.

²⁴ Zob. np. H. Paluszkiwicz, [w:] K. Dudka, H. Paluszkiwicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2021, s. 171–172; P. Wiliński (red.), *Polski proces karny*, Warszawa 2020, s. 124.

projekt zmian obowiązujących od 1 lipca 2015 r. zauważono, że „nowe ujęcie art. 14 § 2 k.p.k. wymaga zabezpieczenia interesów oskarżyciela posiłkowego, który nie powinien być pozbawiany swoich uprawnień z tego powodu, że oskarżyciel publiczny cofa akt oskarżenia”²⁵. Zgodnie zatem z przyjętą wówczas koncepcją pokrzywdzony, który uprzednio nie korzystał z uprawnień oskarżyciela posiłkowego, może w terminie 14 dni od powiadomienia go o cofnięciu przez oskarżyciela publicznego aktu oskarżenia oświadczyć, że przystępuje do postępowania jako oskarżyciel posiłkowy. Cofnięcie aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego nie rodzi więc stanu braku skargi oskarżyciela publicznego, o ile w sprawie występuje oskarżyciel posiłkowy uboczny, względnie pokrzywdzony bądź osoba uprawniona do wykonywania jego praw złoży odpowiednie oświadczenie we wskazanym terminie²⁶. Forma oświadczenia pokrzywdzonego nie jest określona w Kodeksie, zatem może on uczynić to ustnie do protokołu, jak i pisemnie²⁷. Dopiero bezskuteczny upływ tego terminu stanowi podstawę do umorzenia postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k.

Związanie sądu i konieczność umorzenia postępowania ustaje w sytuacji występowania w sprawie oskarżyciela posiłkowego ubocznego. Natomiast pokrzywdzony, który dotychczas nie złożył oświadczenia o wstąpieniu w prawa oskarżyciela posiłkowego ubocznego, ma prawo do złożenia oświadczenia o przystąpieniu do postępowania w takim charakterze w terminie 14 dni od powiadomienia go o cofnięciu skargi przez oskarżyciela publicznego. W literaturze wypowiedane są różne stanowiska odnośnie do tej regulacji. Krytycznie wskazuje się m.in. na to, że „rozwiązanie to razi sztucznością”, jako że w istocie oznacza ono, że poprzez udział oskarżyciela posiłkowego następuje zakwestionowanie aktu unicestwienia skargi zasadniczej przez oskarżyciela publicznego w związku z jej cofnięciem, ponieważ tylko tak można racjonalnie uzasadnić dopuszczalność kontynuowania postępowania na podstawie czynności oskarżyciela posiłkowego pomimo dokonania wskazanej czynności przez oskarżyciela publicznego. Postuluje się w związku z tym wprowadzenie warunku braku sprzeciwu pokrzywdzonego (oskarżyciela posiłkowego) wobec cofnięcia aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego, jednocześnie wskazując, że najlepszym rozwiązaniem byłoby przywrócenie instytucji odstąpienia od oskarżenia, które nie wiązałyby sądu²⁸.

Regulacja dotycząca uprawnień pokrzywdzonego rodzi również pytanie o sposób postępowania w sytuacji, w której sąd na podstawie art. 56 § 1 k.p.k.

²⁵ Uzasadnienie rządowego projektu...

²⁶ Zob. np. K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego*, Warszawa 2018, s. 179.

²⁷ Zob. np. K.T. Boratyńska, P. Czarnecki, [w:] A. Sakowicz (red.), op. cit., s. 244 i wskazana tam literatura.

²⁸ J. Zagrodnik, [w:] J. Zagrodnik, (red.), op. cit., s. 233–234. Zob. też M. Kurowski, *Cofnięcie aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego a prawo pokrzywdzonego do sądu*, [w:] C. Kulesza, A. Sakowicz (red.), *Ewolucja polskiego wymiaru sprawiedliwości w latach 2013–2018 w świetle standardów rzetelnego procesu*, Białystok 2019, s. 651.

wydał wcześniej postanowienie o ograniczeniu liczby oskarżycieli posiłkowych występujących w sprawie, jeżeli jest to konieczne do zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Michał Kurowski, sięgając po wykładnię funkcjonalną i systemową, dowodzi, że w przepisie art. 54 § 2 k.p.k. nie ma mowy o ograniczeniu oskarżyciela posiłkowego w kontekście brania przez niego udziału w postępowaniu (zwłaszcza że zachowuje on status oskarżyciela posiłkowego ubocznego), jak ma to miejsce w art. 56 § 1 k.p.k. Dochodzi w związku z tym do wniosku, że art. 54 § 2 zd. pierwsze k.p.k. znajduje zastosowanie nawet wobec wcześniejszego uznania przez sąd, że określony podmiot nie może brać udziału w postępowaniu. Uprawnienie to jest tym bardziej zasadne, że pokrzywdzony, który w ogóle nie wstąpił w prawa oskarżyciela posiłkowego ubocznego, teraz może to uczynić na podstawie art. 54 § 2 zd. pierwsze k.p.k., co w istocie dawałoby mu większe uprawnienia w stosunku do osoby, która wcześniej już wykazała aktywność procesową w tej sferze. Autor wskazuje także, że w takim przypadku sąd powinien uchylić swoją wcześniejszą decyzję w celu umożliwienia dostępu do procesu tak oskarżycielom posiłkowym ubocznym, których udział został ograniczony na podstawie art. 56 § 1 k.p.k., jak i pokrzywdzonym pozostającym poza postępowaniem karnym²⁹. Oczywiście taki problem nie istnieje w sytuacji, w której oskarżyciel posiłkowy uboczny w ogóle nie został objęty zakresem postanowienia wydanego na podstawie art. 56 § 1 k.p.k.

Inny układ procesowy dotyczy natomiast pokrzywdzonego, który pierwotnie uzyskał status oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego, a następnie do postępowania wkroczył prokurator działający na podstawie art. 55 § 4 k.p.k., stając się oskarżycielem publicznym. Wówczas to on może cofnąć akt oskarżenia na podstawie art. 14 § 2 k.p.k., co jednak, mimo pewnych pozytywnych cech, M. Kurowski ocenia negatywnie, wskazując, że prowadzi to do sytuacji, w której oświadczenie woli odwoływane jest przez inny pomiot niż ten, który je złożył, a po drugie, wobec braku zgody pokrzywdzonego lub oskarżonego, prokurator jest zobowiązany do uczestniczenia w dalszym postępowaniu³⁰. Słusznie zatem podnosi się w literaturze, że wstąpienie do postępowania karnego na podstawie art. 55 § 4 k.p.k. osłabia pozycję pokrzywdzonego, bowiem prokurator może to uczynić w celu cofnięcia skargi³¹.

²⁹ M. Kurowski, *Cofnięcie aktu...*, s. 649. Autor słusznie podkreśla przy tym, że oskarżyciel posiłkowy uboczny, wobec którego sąd zastosował art. 56 § 1 k.p.k. pozostaje oskarżycielem posiłkowym, chociaż nie mogącym działać w postępowaniu (s. 648).

³⁰ Ibidem, s. 651. Za pozytywne aspekty tego rozwiązania autor uznaje to, że z legislacyjnego i funkcjonalnego punktu widzenia zasadne jest wskazanie kręgu adresatów normy poprzez odwołanie się do faktycznego skierowania oskarżenia, a po drugie zabezpieczenie interesów pokrzywdzonego w sytuacji powstania znacznych kosztów, po czym prokurator chciałby zrezygnować z udziału w takim postępowaniu.

³¹ Zob. np. H. Paluszkiwicz, [w:] K. Dudka, H. Paluszkiwicz, op. cit., s. 96.

Podsumowanie

Podjęta tu problematyka, dotycząca rozwiązań uregulowanych w stosunkowo niewielkim i niewystarczającym zakresie, rodzi istotne wątpliwości interpretacyjne, związane z realizacją naczelných zasad procesowych, przede wszystkim skargowości, legalizmu, kontradiktoryjności i prawa do obrony, mając wpływ na procesowe interesy oskarżonego i pokrzywdzonego, a także pozycję prokuratora. Sposób rozstrzygnięcia tych wątpliwości wiąże się z gwarancyjną sferą postępowania karnego odnośnie do pozycji, celów i możliwości ich osiągnięcia przez tych uczestników procesu. Choć cofnięcie aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego jest oceniane przede wszystkim przez pryzmat zasady skargowości i legalizmu, to należy podkreślić jej znaczenie także dla zasady prawa do obrony, widoczne w powierzeniu oskarżonemu decyzji w kwestii dalszego procedowania po rozpoczęciu przewodu sądowego. To rozwiązanie należy ocenić pozytywnie, jako realizujące założenia tej naczelnej zasady procesowej w ujęciu materialnym. Natomiast w odniesieniu do pozycji pokrzywdzonego to, jak wskazano w związku z treścią art. 55 § 4 k.p.k. widoczne jest osłabienie pozycji tego uczestnika postępowania poprzez dopuszczalność cofnięcia skargi przez inny podmiot niż ten, który zainicjował postępowanie, co należy ocenić krytycznie w perspektywie zasad skargowości i kontradiktoryjności.

To, co generalnie stanowić jednak musi podstawę negatywnej oceny normatywnego ukształtowania cofnięcia aktu oskarżenia, to brak kryteriów sięgania przez oskarżyciela publicznego po tę instytucję procesową. Nie ma ich w Kodeksie postępowania karnego, a trudno też uznać za wystarczające rozwiązanie przyjęte w art. 64 § 2 ustawy o prokuraturze, które zasadniczo, jak wskazano, tożsame jest z obowiązującym w poprzedniej ustawie. Kwestie te w perspektywie rzetelnego procesu karnego powinny być uregulowane w wyraźny sposób, ograniczający uznaniowość oskarżyciela publicznego. Za zasadne należy więc uznać wprowadzenie takich kryteriów do Kodeksu, co uzasadnione byłoby ponadto tym, że w procesie karnym mogą występować także pozaprokuratorscy oskarżyciele publiczni, czerpiący swoje umocowanie do działania z ustaw szczególnych oraz rozporządzenia³². Wprowadzenie warunków dopuszczalności cofnięcia aktu oskarżenia byłoby przejawem transparentności działań oskarżycieli publicznych. Sposób procedowania w sferze cofania przez oskarżyciela publicznego aktu oskarżenia, a także uwzględnianie inte-

³² Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1275 ze zm.); ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1683 ze zm.); ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1119); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 września 2015 r. w sprawie organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach, w których prowadzono dochodzenie, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 522).

resów oskarżonego i pokrzywdzonego powinny być postrzegane w perspektywie rzetelności procesu karnego. Obecnie szczególne znaczenie w omawianej perspektywie mają motyw i sposób działania oskarżycieli publicznych, przede wszystkim prokuratorów, ich pragmatyka służbowa i w konsekwencji procesowa, jako determinująca podejmowane decyzje i realizowane czynności.

Aktualna konstrukcja art. 14 § 2 k.p.k. jest przejawem wzmocnienia pozycji prokuratora. O ile było to zrozumiałe w przyjętym w 2013 r. kontradiktoryjnym modelu postępowania sądowego, to brak już takiego uzasadnienia wobec przywrócenia w 2016 r. modelu kontradiktoryjno-inkwizycyjnego. Należy wskazać przy tym na stopniowe, widoczne w zupełnie innej już teraz rzeczywistości społecznej i normatywnej, wzmocnianie pozycji procesowej tego uczestnika procesu. Przykładem tego w ostatnim czasie może być choćby rozszerzenie jego uprawnień w odniesieniu do poręczenia majątkowego czy listu żelaznego, przyjęte ustawą z 20 kwietnia 2021 r.³³ W szerszej, kilkuletniej perspektywie tendencję tę należy ocenić negatywnie, jako naruszającą proporcje pomiędzy uprawnieniami uczestników postępowania karnego realizującymi funkcje procesowe w ramach trójczłonowego stosunku procesowego.

Wykaz literatury

- Błoński M., Najman B., *Umorzenie postępowania wskutek cofnięcia aktu oskarżenia*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2014, nr 94.
- Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, PWN, Warszawa 1984.
- Dudka K. (red.), *Kodeks postępowania karnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.
- Dudka K., Paluszkiwicz H., *Postępowanie karne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.
- Gajewska-Kraczkowska, B.T. Bieńkowska (red.), *Wokół gwarancji współczesnego procesu karnego. Księga Jubileuszowa Profesora Piotra Kruszyńskiego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Gruszecka D., Kremens K., Nowicki K., Skorupka J., *Proces karny*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.
- Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, LexisNexis, Warszawa 2014.
- Herzog A., *Bezstronność prokuratora – uwagi na marginesie artykułu K. Zgryzka*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 11.
- Koper R., Marszał K., Zagrodnik J., Zgryzek K., *Proces karny*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Kulesza C., *Zasada skargowości*, [w:] P. Wiliński (red.), *Zasady procesu karnego*, seria: System Prawa Karnego Procesowego, t. 3, cz. 1, Warszawa 2014.
- Kruk E., *Skarga oskarżycielska jako przejaw realizacji prawa do oskarżania uprawnionego oskarżyciela w polskim procesie karnym*, Wyd. UMCS, Lublin 2016.

³³ Art. 266 § 1a, art. 281 § 2, art. 282 § 3 k.p.k. ustawy z dnia 20 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2021 r., poz. 1023). Ustawa weszła w życie 22 czerwca 2021 r.

- Kurowski M., *Rezygnacja z oskarżenia w toku postępowania sądowego w polskim procesie karnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Kurowski M., *Cofnięcie aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego a prawo porzuconego do sądu*, [w:] C. Kulesza, A. Sakowicz (red.), *Ewolucja polskiego wymiaru sprawiedliwości w latach 2013–2018 w świetle standardów rzetelnego procesu*, Temida2, Białystok 2019.
- Kurowski M., *Wpływ zmian w zakresie prawa dysponowania skargą przez oskarżyciela publicznego na wybrane zasady procesowe*, [w:] M. Rogacka-Rzewnicka, H. Gajewska-Kraczkowska (red.), *Istota i zasady procesu karnego. 25 lat później. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Murzynowskiego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Olszewski R., *Z problematyki zasady skargowości i unormowań dotyczących funkcjonowania prokuratury*, [w:] M. Rogacka-Rzewnicka, H. Gajewska-Kraczkowska (red.), *Istota i zasady procesu karnego. 25 lat później. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Murzynowskiego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Sakowicz A. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2020.
- Skorupka J. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Świecki D., *Cofnięcie aktu oskarżenia przez oskarżyciela w postępowaniu karnym skarbowym*, [w:] T. Grzegorzcyk, R. Olszewski (red.), *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015–2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Wiliński P. (red.), *Polski proces karny*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.

Summary

The withdrawal of the indictment by the public prosecutor in criminal proceedings

Keywords: criminal proceedings, public prosecutor, indictment, the withdrawal of the indictment, accused, victim.

The subject matter of the article is the problem of the withdrawal of indictment by the public prosecutor in criminal proceedings. These solutions were outlined in the statute of 27 September 2013 and have been in force since 1 July 2015. The article discusses the grounds, conditions, and time limits for taking such a procedural decision. A critical issue of this decision is procedural consequences for the accused and the victim. The resolution of doubts about the interpretation entails the guarantee sphere of criminal proceedings concerning the position, aims and possibilities of attaining them by the parties to the proceedings. The procedural method in the sphere of withdrawal of

indictment by the public prosecutor and taking into consideration the interests of the accused and victim should be viewed through the prism of fairness of the criminal procedure. These issues are related to the implementation of the fundamental procedural principles, first all actionability, adversarialism, legality and the right to defence.